

UNIVERSITY GOCE DELCEV – STIP
FACULTY OF LAW

STUDENT'S
SOCIAL
SCIENCE
JOURNAL

YEAR 2018, ISSUE NUMBER 5

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF LAW**

ISSN 2545-4021

**STUDENT'S
SOCIAL
SCIENCE
JOURNAL**

ISSUE 5

VOLUME IV

YEAR 2018

STUDENT'S SOCIAL SCIENCE JOURNAL
FACULTY OF LAW
UNIVERSITY GOCE DELCEV – STIP

Year 2018, Issue Number 5
ISSN 2545-4021

Publisher:

prof. Jovan Ananiev, Ph.D

Editorial Board

prof. Blažo Boev, Ph.D
prof. Liljana Gudeva – Koleva, Ph.D
Risto Kostruranov, LL.M
prof. Jovan Ananiev, Ph.D
Ass. Prof. Ana Nikodinovska Krstevska, Ph.D

International Editorial Board

Ivan Ilic

Faculty of Law, University in Nis, Serbia

Agim Nuhii

Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia

Dunja Duić

Faculty of Law in Osijek, Croatia

Olga Koshevaliska

Assistant professor at the Faculty of Law
Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

Elena Maksimova

Teaching assistant at the Faculty of Law,
Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

Ana Nikodinovska Krstevska

Assistant professor at Faculty of Law,
Goce Delchev University in Shtip, Macedonia

Olga Sidenko

Senior lecturer in political science at Voronezh state University,

Lecturer at Voronezh State University, Russia

Dimitar Apasiev

Assistant professor at the Faculty of Law,
University Goce Delcev – Shtip, Macedonia

Andon Majhoshev

Assistant professor at the Faculty of Law,
University Goce Delcev – Shtip, Macedonia

Darya Schegllova,

Senior lecturer in political science at Voronezh state University,

Lecturer at Voronezh State University, Russia

Boryana Aleksandrova

Sofia University "St. Kliment Ohridski", Bulgaria;
Faculty of Law, Department for International Law and International Relations, Bulgaria

Giorgia Bevilacqua

National Research Council, Institute for Research on Innovation and Services for
Development⁴, Italy

Nives Mazur Kumrić

Faculty of Law, University of Liège, Belgium

Editorial Staff

Ass. Prof. Ana Nikodinovska Krstevska, Ph. D

Ass. Elena Maksimova, LL.M.

Elena Trajkovska, Student

Kire Ivanov, Student

Editor in chief

Ass. Prof. Ana Nikodinovska Krstevska, Ph. D

Language editor

Vesna Ristova

(Macedonian language)

Technical editor

Slave Dimitrov

Address of the Editorial office

University Goce Delcev – Stip
Faculty of Law
ul. "Krste Misirkov" 10-A, P.O. BOX 201
P.O. Box 201, 2000 Stip
Republic of Macedonia

СОДРЖИНА

БОЖИНОВА Анита

Примената на современите политички теории во делови од
статутите на некои од политичките партии во Р. Македонија5

ЃУРОВА Даниела

Современ синдикализам: проблеми и тенденции13

ДОНЕВА Наташа

Еволуцијата на казненото право низ призмата на историските рамки25

ДОНЕВА Наташа, КОЦЕВА Анастасија

Продор на современиот концепт за сурогатство низ
државната легислатива39

КИТАНОВСКА Росана

Справување со криминалот од омраза во македонското општество49

КИЦЕВ Марјан

Социолошки поим за јавниот ред и мир63

МИЛЕВ Благој

Влијанието на изборниот колегиум врз претседателските избори во САД71

МИЦЕВСКА Каролина

Социјалните медиуми - важен фактор за комуникацијата
и јавното мислење83

НЕДКОВ Даниел

Физичка и душевна болка како видови на нематеријална штета91

ПЕТРОВСКИ Филип

Авторски права и нивната заштита99

СТАМЕНКОВСКА Марина

Органите и интерната комуникацијата во единиците на
локалната самоуправа109

ТАСЕВ Лазар

Правата на обвинетиот119

ТРАЈКОВСКА Елена, ИВАНОВ Кире, СПИРОВА Христина

Студентските права наспроти студентската реалност129

ПРАВАТА НА ОБВИНЕТИОТ

Апстракт: Почитувањето на човековите права во правна држава без сомневање е „*conditio sine qua non*“. Денес човековите права имаат императивно значење и затоа дали една држава ќе се придржува кон ова или пак не, е сосема идентично со прашањето на Хамлет „Да се биде или не“, едноставно држава во вистинска смисла може да биде само таа во која човековите права би биле најнеспорниот поим. Постојаното надградување и почитување на човековите права ја зголемува довербата на граѓаните во самите национални институции, во спротивно постоењето на висок степен на недоверба во државните институции, особено во судовите и јавните обвинителства се вистински индикатор за едно општество каде владеењето на правото ерозира.

Секој човек мора да ги ужива своите права вклучувајќи ги и обвинетите лица кои само со признати и исполнети права се интегрирани во акузаторната и правична постапка. Обвинетиот поседувајќи свои права ќе има доверба во правосудните органи, дека тој ќе биде изведен пред независен и непристрасен суд и со фер судење ќе добие законита и правична пресуда. Бидејќи правото е тоа кое на обвинетиот му гарантира правична пресуда, а државата е должна да му ја овозможи и да го заштити. Ова одлично го осмислиле старите римски правници кога правото го дефинирале како *ars boni et aequi* – вештина на доброто и правичното, а државата како *res publica* – организација што постои за заштита на сите жители. Само оваа комбинаторика и кохабитација на државата и правото е начинот со кој обвинетиот ќе биде процесен субјект со гарантирани, заштитени и ефектуирани права и дел од правично судење.

Кривичното право и кривичното процесно право со нивните начела многу добро ја рефлектираат положбата на обвинетиот во акузаторната постапката. Начелото на законитост, пресумпција на невиност, забрана на дискриминација од кривичното материјално право, вклучувајќи ги и начелото за барање на вистина, правична постапка, контрадикторност и јавност од кривично процесно право се едни од најзначајните начела од овие области кои се поврзуваат со правата на обвинетиот. Тие ја претставуваат базата од каде понатаму се формираат правата на обвинетиот. Со ова се и воочува зависноста на правата на обвинетиот од казнената политика во една држава и од нејзиниот однос кон човековите права. Затоа правата на обвинетиот покрај кривично правната материја се дел и од загарантираните основни човекови права.

Организацијата на обединетите нации и Советот на Европа како институции имаат голем интегритет во однос на човековите права вклучувајќи ги и правата на обвинетиот. Со Меѓународниот пакт за граѓанско политички права и Европската конвенција за човекови права се воспоставуваат меѓународни стандарди за правата на обвинетиот, но и критериуми за државите кои мораат да ги исполнуваат, доколку сакаат да го стекнат епитетот правна држава. Поради тоа, во овој труд ќе се анализираат и проучуваат правата на обвинетиот од аспектот на човековите права според веќе воспоставените меѓународни стандарди.

Клучни зборови: *човекови права, правично судење, акузаторна постапка, обвинет.*

THE RIGHTS OF THE DEFENDANT

Abstract: Respect for human rights in a state of law is without doubt "*conditio sine qua non*". Today human rights have a imperative meaning and therefore whether one state will adhere to this or not, it is identical to Hamlet's question "To be or not". Simply a state in the real meaning can only be that in which the human rights will be the most indisputable notion. Permanent upgrading and respecting of human rights increases citizens' trust in the national institutions, otherwise the existence of a high level of distrust in state institutions, especially in the courts and public prosecutor's offices, is a real indicator of a society where the rule of law erodes. Every person must enjoy his rights, including the accused persons who only with recognized rights are integrated into an accusatory and fair procedure. The defendant, having own rights, will have trust in the judicial authorities, that he will be brought before an independent and impartial court and with a fair trial will receive a legally and fair verdict. Because the law is that who guarantees to a defendant a fair judgment and the state is obliged to enable and protect it. This was greatly invented by the old Roman lawyers when they defined the law as *ars boni et aequi* - a skill of the good and the fair, and the state as *res publica* - an organization who protects all inhabitants. Only this combinatorial and cohabitation of the state and the law is the way in which the defendant will be a process entity with guaranteed, protected and effected rights and part of a fair trial.

Criminal law and criminal procedural law with their principles, very well reflect the position of the defendant in the accusatory procedure. The principle of legality, the presumption of innocence, the prohibition of discrimination from the criminal substantive law, including the principle of seeking the truth, fair procedure, contradiction and principle of publicity from the criminal procedural law are one of the most important principles in these areas that are related to the defendant's rights. They represent the base from which the rights of the defendant are further formed. This also shows the dependence of the defendant's rights from the penal policy in the state and from her behavior to the human rights. Therefore, the rights of the defendant besides the criminal law matter are part of the guaranteed basic human rights.

The United Nations and the Council of Europe as institutions have great integrity in relation to the human rights, including the rights of the defendant. With the International Covenant on Civil and Political rights and the European Convention on Human Rights are established the international standards for the defendant's rights and also criteria for the states that must meet if they want to acquire the epithet state of law. Therefore, in this paper will be analyze and study the rights of the defendant from the aspect of human rights according to already established international standards.

Key words: *Human rights, fair trial, accusatory procedure, defendant.*

ВОВЕД

Правото, покрај сите други функции ја поседува и репресивната социолошка функција, каде државата користејќи го правото изрекува санкции. Ова се остварува преку кривичното право и особено преку кривичното процесно право кое има улога да ја утврди и овозможи судската репресија. Судската репресија била осмислена со најстарите законици, но обвинетиот не секогаш бил во праведна положба, токму поради

„Божјите судови“¹, инквизициска постапка, нерационални доказни средства, еден ист орган врши повеќе правосудни функции и сл. Но вистински монументум од историјата за идејата за права на обвинетиот е кривичната постапка од римското право. Римското право го признава правото на презумпција на невиност на обвинетиот, обвинетиот можел да има бранител, право на изјава и реплика, јавност и поротност на постапката, право да биде информиран детално за делото за кое се гони. Исто така во римската кривична постапка на обвинетиот му бил овозможен *provocatio*², со кое обвинетиот би можел да се увери во правичноста на пресудата. Со овој осврт кон римската кривична постапка и положбата на обвинетиот, се докажува дека токму кривичната постапка во римското право е скелетот на современите стандарди за правата на обвинетиот.

Правичната постапка претставува спроведување на правдата и како правен поим повлекува многу индивидуални права кои му следуваат на обвинетото лице. Исполнувањето на правата на обвинетиот ја менуваат кривична постапка од инквизициски³ карактер во акузаторен⁴ и секое нивно прекршување или не исполнување ќе ја доведе во прашање праведноста на пресудата. Кога се зборува за правата на обвинетиот тие секогаш се гледаат дуалистички. Едниот е институционален карактер како што е правото на независност и непристрасност на судот, но и од процедурален карактер на пример правото на јавно судење.

Меѓународните стандарди воспоставени од ООН и Советот на Европа претставуваат врв во областа за правата на обвинетото лице. Со тоа во трудот ќе ги разгледуваме правата на обвинетото лице, според Инструментите на човекови права на ООН (UN Human Rights instruments) и стандардите воспоставени со членот 6 од ЕКЧП.

Општо разгледување на правата на обвинетиот

Право на еднаквост пред законот и судот - Правото на обвинетиот да биде еднаков пред законот, произлегува од начелото за забрана за дискриминација. Со ова се забрануваат секакви дискриминаторски закони и нивно дискриминаторско или селективно применување. Еднаквоста пред законот е општ принцип на владеењето на правото, затоа еднаквото спроведување на законот е од големо значење за правната држава.

Додека пак, еднаквоста пред судот значи дека секој има право на еднаков пристап до судот и да добие еднаков третман од него. Ова е познато и како право на природен судија кое значи дека слични предмети ќе судат судови од иста природа или надлежност. И дека судовите ќе применуваат исти или барем слични материјални и процесни норми во слични случаи. Всушност ова се однесува на воедначување на судската пракса и елиминација на дискриминација сторена од страна на судовите. Ова право на обвинетиот исклучува судење на обвинетиот пред специјален, вонреден, паралелен суд кои би постоеле за судење само на одредени случаи.

Би го споменале и принципот на “equality of arms” или еднаквост на оружјето со кое и двете страни во постапката се еднакви и имаат еднакви можности на докажување,

¹ Божјиот суд е ирационално доказно средство, со кое вината на обвинетиот се утврдувала со мачење на обвинетиот.

² *Provocatio* или повик на судот на народот е жалба на пресудата донесена од магистратот по која треба да одлучува народното собрание., кое можело да донесе кондеманторна или апсолуторна пресуда.

³ *Inquisitio*(истрага), кривична постапка каде еден ист орган ја врши функцијата на кривично гонење и водење на постапката

⁴ *Accusatio*, облик на кривична постапка кој се заснова на активната и рамноправна улога на странките во постапката.

аргументирање и презентирање на случајот со кои судот ќе заземе правичен став, со исклучување на секава предност со која едната страна би доминирала над другата. Еднаквост на оружјето му овозможува на обвинетиот да ги презема процесните дејствија кои може да ги преземе и овластениот тужител.

Правото на ефективен правен лек - Правото на правен лек на обвинетиот е едно од стожерните права кои мора да му бидат овозможени на обвинетото лице. Со правото на жалба обвинетиот може да се увери во правичноста на пресудата од првостепениот суд. Но за да може да се ефектуира жалбата мора да постојат повеќе инстанции т.е. повисок суд кој би ја разгледал жалбата и би одлучувал за неа.

Главна цел и причина на постоењето на ваков правен лек е исправка на пресуда или одлука со која се направени повреди на одредбите на кривичната постапка, повреда на КЗ, погрешно или нецелосно утврдена фактичка состојба или пак за одлука за казната, условна осуда и судска опомена, за мерката на безбедност или за одземање на имотната корист и објавување на пресудата. Бидејќи доколку се утврдат вакви недостатоци или повреди очигледно дека правичното судење е надвор од својата матрица. Од овој аспект жалбата создава можност за поправична, законита и поубедлива пресуда ако е разгледана од повеќе инстанции и поконтролирано работење на првостепениот суд.

Право на независен и непристрасен суд - За функционирање на една правна држава во која ќе владее правото поделбата на власта е неизбежна. Со принципот на поделба на власта, власта се дели на законодавна, извршна и судска власт. Од гледиште на правото судската власт треба секогаш да биде независна и самостојна. Правичната пресуда е возможна исклучиво само ако е донесена од независен и непристрасен суд, без никакви притисоци, влијанија, наклонетост или мешање на некоја власт. Пред сè мора да се направи динстинкција дека независноста и самостојноста на судот потекнува од неговата институционална поставеност и положба, додека непристрасноста на судот произлегува од личната независност и ненаклонетост на судиите кон субјектите во кривичната постапка. И затоа да може да се ефектуира ова право на обвинетиот мора да бидат задоволени институционалниот елемент (независен суд) и персоналниот елемент (непристрасен суд).

Иако независно и непристрасно судство повеќе изгледа на обврска на државата, отколку право на обвинетиот, сепак сите права на обвинетиот можат да егзистираат само пред независен и непристрасен суд. Бидејќи ваквиот суд е арената каде двете страни ќе можат преку акузаторна постапка да ја докажуваат вистината. Затоа обвинетиот има право да биде изведен пред независен и непристрасен суд кој ќе донесе пресуда заснована на доказите и утврдената фактичка состојба. Суд кој нема да ги поседува атрибутите независност и непристрасност е одраз само за недмократски и квази суд⁵.

Јавно судење - Транспарентното и демократско работење на судовите во граѓанското општество е неизбежно. Обвинетиот има право на судење во кое ќе биде вклучена и јавноста бидејќи правдата не треба само да се спроведе таа треба и да се види. Со ова ќе се стимулираат судовите на одговорна, законита работа која секогаш ќе биде под контрола на јавноста, а обвинетиот ќе биде заштитен од тајни и монтирани судења. Бидејќи јавноста мора да знае како се спроведува правдата и да се увери во правичноста на постапката, паралелно со тоа градејќи доверба и оцени за независноста и непристрасноста на судот.

⁵ Квази суд - лажен, привиден суд, кој како државен орган не ја врши својата функција на признавање на идејата на правда и заштита на човековите права и слободи.

За да биде една расправа јавна се потребни усни сослушувања на странките во постапката и да се одржи на место каде јавноста, медиумите и печатот би можеле да присуствуваат. Постојат и исклучоци каде јавноста може да биде исклучена од постапката, но тоа се случува кои мораат претходно да бидат утврдени во закон. Причините за ограничување на јавноста во судењето можат да бидат сексуални деликти, национална безбедност и јавениот ред и мир или пак кога интересите на приватниот живот на странката го налага исклучувањето на јавноста.

Презумпција на невиност - Ова право е воспоставено според максимата *presumptio boni viri* – секој граѓанин се претпоставува дека е чесен. Презумпцијата на невиност на обвинетиот ќе му овозможи тој да не се смета за виновен за сторено кривично дело сè додека тоа не се утврди со правосилна судска одлука. Со ова на еден начин обвинетиот не должен да ја докажува својата невиност, докажувањето паѓа врз државните органи.

Единствениот начин обвинетиот да ја бара вистината, да користи процесни дејствија и да се брани на суд е постоењето на негова претпоставка за невиност, доколку обвинетиот низ целата постапка се смета за виновен неговата улога како процесен субјект ќе нема никакво значење. Затоа обвинителниот акт, обвинителниот предлог и приватната тужба не се пресуда и со него не се осудува обвинетиот, напротив со него лицето само се обвинува дека сторило кривично дело. Секое прекршување на ова право е повреда на концептот на правично судење и човековите права, но и угледот и моралното достоинство на обвинетиот.

Право на судење во разумен рок - Обвинетиот како процесен субјект во кривичната постапка има право да не биде подложен на долги и исцрпувачки судења. Сепак не значи дека обвинетиот треба да му се суди во итна постапка. Постапката треба да е доволно брза за да не се ограничуваат непотребно правата и слободите на обвинетиот, но и брзината на постапката не треба негативно да се одрази на обезбедувањето на докази, подготовката на одбраната, изведувањето, утврдувањето на доказите, ниту пак во правните лекови. Секоја пресуда која би била донесена на „брзина“ или како „преки“ судења само би потсетувале на инквизицијата.

Така правото на судење во разумен рок укажува, од започнувањето на постапката до донесување на правосилна судска одлука да помине разумен и рационален период. Понекогаш самата постапка би траела подолго време, поради сложеноста, специфичноста и тежината на предметот, однесувањето на страните, засегнатите интереси во постапката како и однесувањето на властите. Но овие се објективни околности каде постапката би траела подолго време, што е сосема правно разумно и логично.

По конкретно, правото на судење во разумен рок го заштитува обвинетиот од долги судење кои ќе настанат од субјективни причини за неоправдано одложување на постапката како неорганизиран суд, неефикасност, неажурност на судот или намерно неоправдано одложување на судењето. Одложената правда е ускратена правда, па затоа кога се зборува за правична постапка мора да се има и предвид и нејзиниот временски интервал.

Правото на обвинетиот да се брани и да му се суди во негово присуство - Секоје лице кое се товари за сторено кривично дело има право да се брани пред судот, лично или преку бранител и да биде присутен за време на судењето. Во секоја акузаторна постапка контрадикторноста е неизбежна, затоа улогата на овластениот тужител е да го

обвинува обвинетиот, а тој да се брани и да ја оспорува вината за која се товари. За овозможување на контрадикторна и транспарентна постапка присуството на обвинетиот е конститутивен елемент. Бидејќи само со неговото присуство тој ќе има можност да „контрира“ на спротивната страна, да дава свои изјави и да аргументира. И покрај што законодавството дозволува судење на обвинетиот во негово отсуство, суденото лице има право да побара повторување на постапката, за да му се овозможи судење во негово присуство

Во согласно со принципот „еднаквост на оружјата“ обвинетиот секогаш треба да има можност да се брани на суд. Со право на избор, тој да се брани лично или со бранител, со исклучок на одредени случаи предвидени во закон кога тој мора да има свој бранител. Правдата и фер судењето се императив на обвинетите, а не привилегии, затоа лицата кои финансиски не можат да си дозволат бранител државата е должна да им обезбеди бранител по службена должност. Кога се назначува бранител мора да се има во предвид и дека тој заслужува компетентен, искусен и ефикасен бранител.

Обвинетиот има право да се брани со молчење и право да не ја признае вината. Правото на бранење со молчење во никој случај не смее да се зема во предвид во утврдувањето на вина кај обвинетиот, исто така бранењето со молчење не смее да се зема како отежнувачка околност при одмерувањето на казната. За разлика од бранењето со молчење, признавањето на вината може да ја ублажи казната. Но обвинетиот мора да ја признае вината само со добра волја „*bona fide*“, во никој случај со притисоци, закана и тортура.

Право на повикување и испрашување сведоци - Со оглед на постоењето на акузаторна постапка и еднаквост на оружјата, обвинетиот исто како овластениот тужител има право да повикува и испрашува сведоци. Со можност да ги испрашува и сведоците на тужителот користејќи го вкрстеното испрашување⁶. Освен самиот обвинет, бранителот исто така може да ги испрашува сведоците во име на обвинетиот. Примарна цел на ова право, е обвинетиот да добие докази кои ќе бидат во негова полза и да ги оцени доказите против него, овозможувајќи утврдување на фактичката состојба.

Но постојат ограничувања кај правото на испрашување или повикување на сведоци. Сепак нивното применување зависи од однесувањето на обвинетиот (се заканува, заплашува, уценува) или доколку сведокот не е достапен за судот.

Правото да биде информиран за делото за кое се гони - За да може обвинетиот ефикасно, „паметно“ или разумно да ги искористи процесните дејствија и права кои му се загарантирани тој мора да биде запознаен со содржината и причините за кое е поднесено обвинението како и доказите. Ова право секогаш обвинетиот првично го искористува т.е. прво се запознава со обвинението, а подоцна сразмерно на тоа ја припрема одбраната. Затоа тој во најкус можен рок има право да биде информиран за обвинението и доказите на јазикот кој тој го разбира. Едноставно секое лице кое ќе се товари за сторено кривично дело мора да знае за кое кривично дело станува збор и кои докази се вперени против него. Со ова се спречува произволно судење на обвинетиот и нарушување на принципот на еднаквост на оружјата.

Право на толкувач - Приоритетниот и базичен услов обвинетиот да може да ги искористи своите права и процесни дејствија е да го разбира јазикот на кој се води

⁶ Испрашување кое овозможува испитување на сведокот на она што го кажал при директното испрашување.

постапката. Токму поради ова, лицето кое се товари за сторено кривично дело доколку не го разбира јазикот на кој се води постапката има право на бесплатен толкувач и превод на сите документи, докази и писмени материјали кои се дел од постапката. Ова право најчесто се користи за странски државјани, но можат да го користат и државјаните на државата во која се води постапката.

Принципот *nullum crimen, nulla poena sine lege* - Согласно максимата на Фоербах *nullum crimen, nulla poena sine lege* која денес е стожерен принцип на современите правни поредоци, на обвинетиот му се признава право да не може да му се суди за дело кое не е утврдено во закон како кривично дело. Самата максима *nullum crimen, nulla poena sine lege* на едноставен начин го објаснува ова право – нема кривично дело, нема казна ако нема закон. На овој принцип се надоврзува *nullum crimen, sine lege preavia* - забраната за ретроактивно дејство на законот, со кое на обвинетиот не може да му се суди за сторено дело, кое во времето на извршување не било законски предвидено за кривично дело.

Примарната цел која се постигнува со овој принцип е поголема правна сигурност, законитост на пресудите, неретроактивно спроведување на законите и оневозможување на произволно и арбитражно судење. За да може да се оствари ова, нормите во законите мора да бидат јасни, едноставни, разбирливи и јавно објавени – *nullum crimen, nulla poena sine lege stricta*.

Правата на обвинетиот во Република Македонија - Правата на обвинетиот во РМ се загарантирани со Уставот, Законот за кривична постапка и меѓународните ратификувани договори. Анализирајќи ја легислативата во РМ можеме да кажеме дека одредбите од ЗКП кои се однесуваат на правата на обвинетиот се совпаѓаат со принципите и стандардите воспоставени во ЕКЧП и другите меѓународни договори

Сепак, законската регулатива во РМ е едно, додека праксата сосема друго, односно постои неспособност и слабост на државата да ги гарантира и обезбеди правата на обвинетиот во праксата. Многу чести се случаите на непочитувањето и загрозување на основните права на обвинетиот како што се правото на судење во разумен рок, принципот на еднаквост на оружјата, правично судење, правото на презумпција на невиност, право на судење на обвинетиот во негово присуство како и правото на непристрасен и независен суд.

Ваквата лоша практика со непочитување и загрозување на правата на обвинетиот во Р. Македонија се потврдува и со многуте пресуди на ЕСЧП. Како пример ќе елаборирам неколку пресуди на ЕСЧП и тоа: Пападакис против Р. Македонија, Настеска против Р. Македонија, Стоименов против Р. Македонија, Ефтимов против Р. Македонија, Митров против Р. Македонија, Хајрулаху против Р. Македонија.

Во случајот Пападакис против Македонија, на апликантот кој бил осуден за трговија со дрога за што му била изречена затворска казна од осум години. На апликантот и на неговите адвокати не им било овозможено да го испрашуваат непосредно прикриениот агент. ЕСЧП заклучил дека не постоеле процедурални можности и заштитни механизми за да се овозможи правична постапка и оценка на веродостојноста на доказите произведени од тајниот агент. Разумно на тоа Судот пресудил дека настанала повреда на членот 6 со оглед дека правото на одбрана на апликантот било суштински ограничено.

Во Настеска против Македонија, апелациониот суд не ја повикал апликантката на завршното рочиште на кое апелациониот суд ја потврдил осудителната пресуда на

понискиот суд. Во таа прилика, јавниот обвинител се осврнал на писмените поднесоци на апликантката и дал завршен збор со кој побарал да се одбие нејзината жалба. Со оглед дека не била известена за рочиштето, апликантката не можела да биде присутна на судењето и со тоа не можела да одговори на аргументите и доказите на јавниот обвинител. Судот констатирал дека било повредено правото на еднаквост пред судот на обвинетиот и правото на обвинетиот да му се суди во негово присуство.

Во случајот на Стоименов против Македонија, апликантот бил осуден врз основа на вештачење изготвено од МВР, а неговото барање за алтернативно вештачење било отфрлено. Судот проценил дека со оглед на тоа што на апликантот не му било овозможено да го оспори вештото мислење и наодот на Секторот за криминалистичка техника при Министерството за внатрешни работи. Апликантот бил лишен од можноста да изнесе аргументи во своја одбрана под истите услови како и обвинителството и ЕСЧП одлучил дека тоа е во противност со начелото на еднаквост на оружјата.

Ефтимов против Р. Македонија е пресуда во која ЕСЧП констатирал дека постоен повреда на правото на судење во разумен рок и принципот еднаквост на оружјата. Ефтимов бил обвинет за тешки дела против здравјето на луѓето, тој како доктор ја лекувал повредената и скршена рака на З.Р. Во наредните денови З.Р. се жалел на болки во раката. Ефтимов заедно со уште двајца доктори и останатиот болнички персонал примениле различни третмани и на крај го упатиле З.Р. во детската клиника во Скопје, каде бил прегледан и било утврдено дека има сериозна бактериска инфекција. Поради тоа неговата десна рака била ампутирана. Постапките започнале на 25 септември 1997 и завршиле на 19 јуни 2008, така траеле десет години и девет месеци во три судски инстанции. Согласно ова ЕСЧП заклучува дека конкретниот случај не бил од сложен карактер за да трае скоро 11 години и дека не ги задоволрила критериумите за „разумен рок“. Исто така во овој случај судот утврдил повреда во однос на принципот на еднаквоста на оружјата. Бидејќи на апликантот не му била дадена можност да присуствува на седницата на Врховниот суд на која тој бил прогласен за виновен и осуден на едногодишна затворска казна, со што биле преиначени претходните пресуди на првостепениот и апелациониот суд, со кои тој бил ослободен од обвинение, односно обвинението било одбиено бидејќи настапила апсолутна застареност на кривичното гонење.

Во случајот Митров против Р. Македонија ЕСЧП утврдил повреда на членот 6 од ЕКЧП во однос на непристрасноста на судот. Митров учествувал во сообраќајна незгода како возач на патничко возило, во која загинала ќерката на судијката М.А. која била претседател на кривичното одделение при основниот суд Струмица. Апликантот бил осуден од страна на основниот суд на казна затвор од 4 години и 6 месеци, а подоцна апелациониот суд ја зголемил казната на 6 години. Според објективниот тест на ЕСЧП, судот смета дека фактот што судијата Ц.К., кој бил колега со судијката М.А. и кој претседателствувал со судскиот совет кој одлучувал за вината на апликантот во врска со смртта на ќерката на судијката М.А. предизвикал постоење на објективни причини кои влијаеле на непристрасноста на судот, истото се однесува за сите останати судии во основниот суд.

Хајрулаху против Р. Македонија е единствената пресуда на Судот во која била утврдена неправичност на кривичната постапка. Каде обвинетиот бил осуден со пресуда која покрај другото се засновувала врз основа на негово признание на вина, кое било изнудено по пат на тортура на која тој бил подложен од страна на полицијата. И покрај тврдењето на апликантот дадено во текот на постапката пред домашните судови дека

неговото признание за време на испрашувањето од страна на истражен судија било дадено поради страв предизвикан од претходното мачење од страна на полицијата неговото признание било прифатено како релевантно. Затоа според ЕСЧП било доволно целокупната кривична постапка да се смета за неправична.

Сепак, ние сме држава во развој и проблеми и препреки во правното созревање се сосема нормални, особено на држава како Република Македонија која *de facto* се уште е во транзиција и во турбулентна политичка атмосфера. Сепак Република Македонија направи добар исчекор и прогрес во однос на правата на обвинетиот со донесување на новиот Закон за кривична постапка во 2010 година. Со кој постапката од инквизициска се промени во акузаторна и се разбира дека обвинетиот во кривичната постапка доби подобар статус на процесен субјект. Но иако се направи легислативен напредок, нашата пракса уште изостанува и прави суштествени повреди на правата на обвинетиот. Така ние имаме законски определени права на обвинетиот кои не се имплементираат во практиката. Каузално на ова можеме да кажеме дека без квалитетни, кадарни и кривично-правно способни практичари правата на обвинетиот ќе постојат само како законски одредби, но не и како пракса. Бидејќи добриот закон во рацете на лош практичар ќе биде и лош закон, а пак лош закон во раце на добар практичар може да биде добар закон!

ЗАКЛУЧОК

Генезата на правата на обвинетиот, односно нивното потекло е од начелата на кривичното и кривично процесно право. Преточувајќи ги овие начелата во практиката значи и остварување и исполнување на правата на обвинетиот. И секое нивно прекршување е повреда на кривичното материјално право, а особено на процесното. Затоа секогаш државите мораат да обратат големо внимание на правата на обвинетиот во градењето на казнената политика.

Иако анализирајќи ги правата на обвинетиот добивме претстава дека правдата ќе биде задоволена и секогаш на страната на обвинетиот. Но во реалноста не секогаш е така, затоа постои јазот помеѓу теоријата и остварувањето на правата на обвинетиот во практиката. Очигледно е дека и Република Македонија го има овој проблем, затоа таа мора континуирано да работи во поглед на почитувањето и заштитата на човековите права бидејќи се стреми да стане современа правна држава. Всушност целата проблематика потекнува од не доволно разработениот систем на правни средства (тужби, жалби) и постојаното „форсирање“ на субјективните права. Поради ова римската кривична постапка го има принципот *Ubi remedium, ibi ius* – каде има тужба, само таму има право. Римскиот правен систем се темелел на систем на тужби, не на субјективни права како денешните системи. Затоа и римските правници биле фокусирани на средствата т.е. тужбите, а не целта (правата) знаејќи дека само преку средствата се остварува целта. Со овој недостаток на современите системи добиваме парадокс. Правата на обвинетиот се гарантирани во националните законодавства и меѓународните акти, но проблематиката настанува кога треба да се ефектуираат правните средства на обвинетиот. Изгледа правата на обвинетиот и правичната постапка се гарантирани во „словото на законот“, но не и пред судскиот пиедестал.

Мора да се нагласи дека секогаш кога станува збор за правата на обвинетиот, сите овие права кои се обработени во овој труд се меѓусебно зависни, неделиви и еднакви. Неделиви, затоа што тие претставуваат целина и секогаш се применуваат заедно.

Меѓусебно зависни бидејќи тие се надополнуваат, надоврзуваат меѓу себе и остварувањето на едно право на обвинетиот е каузално условено од друго право. И еднакви поради тоа што никое од овие права не е позначајно или има поголема улога од другото право, односно сите права на обвинетиот имаат еднаква вредност. Така, правата на обвинетиот престававаат една совршена целина, која е пак само еден дел од човековите права.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Камбовски, В. (1998) Меѓународно казнено право, Просветно дело, Скопје
- Марјановиќ, Ѓ. и Каневчев, М. (2016) Македонско кривично право – општ дел, Стоби Трејд – Кочани
- Ѓуркова, О. (2010) Казнената постапка за коруптивните кривични дела во Римското право, Алфа 94, Скопје
- Витларов, Т. и Гушева, С., Правосуден систем на Република Македонија, Универзитет „Гоце Делчев“ – Правен факултет
- Апасиев, Д. (2016) Римско судско право, Европа 92
- Пухан, И., Поленак – Акимовска, М., Бучковски В., и Наумовски, Г. (2014) Римско право, Универзитет „Кирил и Методиј“, Скопје
- Бенедек, В. (2006) Разбирање на човековите права- Прирачник за едукација од областа на човекови права. Виена, Neuer Wissenschaft licher Verlag GmbH
- Попоска, Ж. (2016) Скрипта по предметот човекови права, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
- Ѓуркова, О. (2010) Казнената постапка за коруптивните кривични дела во Римското право, Алфа 94, Скопје
- Европска конвенција за човековите права, European court for human rights, преземено на 26.2.2018 http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf
- Универзална декларација за човекови права, United Nations, преземено на 26.12.2017, http://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf
- Меѓународен пакт за граѓански и политички права, United Nations, преземено на 26.12.2017, <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf>
- Закон за кривична постапка, Службен весник на Република Македонија, преземено на 23.12.2017, <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/BDBF29F810D5E9468FC65FA542B857B3.pdf>
- CASE OF PAPADAKIS v. "THE FORMER YUGOSLAV REPUBLIC OF MACEDONIA" 26.2.2013, преземено од HUDOC- ECHR
- CASE OF NASTESKA v. "THE FORMER YUGOSLAV REPUBLIC OF MACEDONIA" 27.5.2010 преземено од HUDOC- ECHR
- CASE OF STOIMENOV v. "THE FORMER YUGOSLAV REPUBLIC OF MACEDONIA" 5.4.2007, преземено од HUDOC- ECHR
- CASE OF HAJRULAHU v. "THE FORMER YUGOSLAV REPUBLIC OF MACEDONIA" 29.10.2015 преземено од HUDOC- ECHR
- CASE OF EFTIMOV v. "THE FORMER YUGOSLAV REPUBLIC OF MACEDONIA" 2.7.2015 преземено од HUDOC – ECHR
- CASE OF MITROV .v THE FORMER YUGOSLAV REPUBLIC OF MACEDONIA" 2.6.2016 преземено од HUDOC – ECHR